

Please note! This is a self-archived version of the original article.

Huom! Tämä on rinnakkaistallenne.

To cite this Article / Käytä viittauksessa alkuperäistä lähdettä:

Tapani, A. (2020) Aikaa, paikkoja ja kohtaamisia – VALMAN monet kasvot. TAMKjournal, 2.3.2020.

URL: <http://tamkjournal.tamk.fi/aikaa-paikkoja-ja-kohtaamisia-valman-monet-kasvot/>

Aikaa, paikkoja ja kohtaamisia – VALMAN monet kasvot

in [Ammatillinen opettajankoulutus](#) · [Kehittäminen ja soveltava tutkimus](#) — 2 maaliskuu, 2020

Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus (VALMA) antaa opiskelijalle aikaa oman alan valintaan ja valmentaa opiskelijaa tutkintokoulutuksessa tarvittaviin taitoihin (OPH / valmentavat koulutukset, n.y). Koulutus on opiskelijakeskeistä ja yksilöllistä: se muodostuu kokonaan valinnaisista koulutuksen osista. Valman toteuttaminen on hyvä esimerkki ohjauksellisesta opettajuudesta ja se haastaa myös opettajana toimimisen perinteet. Tässä artikkelissa tutustutaan VALMA-opettajan työhön ja koulutusmallin toteuttamiseen haasteineen ja mahdollisuuksineen. Tuloksena VALMA-opettajan työtä arvioidaan suhteessa ammatillisen opettajankoulutuksen tuottamaan osaamiseen sekä ammatillisen opettajan työstä tunnistettuihin osaamisvaateisiin.

Kirjoittaja: Annukka Tapani

VALMA-koulutus on tarkoitettu ensisijaisesti perusopetuksen päättäneille ja muille ilman perusasteen jälkeistä tutkintoa oleville, työttömille työhakijoille, vanhentuneen tai puutteellisen ammattitaidon omaaville, erityistä tukea tarvitseville sekä maahanmuuttajataustaisille henkilöille. Koulutus mahdollistaa moninaiset opintopolut: sen aikana voi esimerkiksi hankkia valmiuksia suorittaa ammatillinen perustutkinto tai valmentautua työpaikalla järjestettävään koulutukseen yksilöllisten valintojen avulla. Opiskelija voi missä tahansa vaiheessa valmentavaa koulutusta siirtyä suorittamaan ammatillista tutkintokoulutusta tai hän voi siirtyä oppisopimuskoulutukseen tai koulutussopimukseen perustuvaan koulutukseen, kun hän löytää sopivan työpaikan. (VALMA-koulutuksen perusteet, 2018).

Tampereen ammattikorkeakoulun Ammatillisen opettajakorkeakoulun lehtorit Minna Ahokas ja Ari Jussila haastattelivat 21 VALMA-koulutuksen toimijaa neljästä oppilaitoksesta. Haastatelluista 16 oli opetus- ja ohjaushenkilöstöä, loput tukihenkilöstöä, kuten koulutuspäälliköitä, kuraattoreita tai kasvatusohjaajia. Haastattelujen tavoitteena oli selvittää VALMA-koulutuksen (60 osaamispistettä) toteuttamisen tapoja, haasteita ja tuloksia.

Idea haastattelujen toteuttamiseen sai alkunsa Tarton yliopistosta. Siellä kiinnostuttiin tästä suomalaisesta koulutusmallista, joka edistää nivelvaiheen sujuvuutta, pyrkii lisäämään ammatillisen peruskoulutuksen läpäisyä ja näin ollen vastaa koulutustakuun tavoitteisiin. Ammatilliseen koulutukseen valmentavan koulutuksen (VALMA-koulutus) tavoitteena on antaa opiskelijalle valmiuksia ammatilliseen tutkintokoulutukseen hakeutumiseen sekä vahvistaa opiskelijan edellytyksiä suorittaa ammatillinen tutkinto (VALMA-koulutuksen perusteet, 2018).

Tässä artikkelissa tarkastellaan meta-analyysin keinoin haastattelujen keskeistä antia ja näkökulmia uudistuvan opettajuuden keskusteluun: mitä tarkoittaa VALMA-koulutuksen toteuttaminen opettajan työn näkökulmasta. Artikkelin kirjoittaja on keskustellut haastatteluja tehneiden lehtorien kanssa ja nostaa tässä esiin keskeiset havainnot.

Aikaa ilman vaateita

VALMA-opettajien haastatteluissa tuli ilmi, että koulutuksen aikana opiskelijan on mahdollista saada realistinen kuva tulevaisuudesta ja saada aikaa itselle, pysähtyä miettimään omia tavoitteita ja testata omia valmiuksiaan ja kykyjään niiden saavuttamiseen. Ryhmän koot vaihtelivat haastatteluissa oppilaitoksissa 12–25 opiskelijan välillä. Myös toteutustavat vaihtelivat: joihinkin ryhmiin otettiin uusia tulokkaita jatkuvasti, toisissa taas pyrittiin enemmän ryhmämuotoiseen toteuttamiseen.

Ryhmässä oli erilaisia painotuksia ammattistartin perinnöstä maahanmuuttajapainotteisiin ryhmiin, alueellisiin valintoihin tai kuntoutumiseen keskittyviin. Ammattistartin pohjalle rakentuneet ryhmät painottivat koulutusalakokeiluja, osa ryhmistä koostui maahanmuuttajataustaisista opiskelijoista ja alueellisesti painottuvissa ryhmissä korostuivat omalla alueella olevat koulutus- ja työllistymismahdollisuudet. Joissakin ryhmissä painottui kuntoutumisen teema, sillä koulutukseen voidaan tarvittaessa liittää kuntoutuspalvelujen tuottajien kanssa järjestettävää toimintaa, joka vahvistaa opiskelijoiden hyvinvointia, yksilöllisiä oppimisvalmiuksia ja osallistumismahdollisuuksia. Kuntoutuksen lähtökohtana ovat opiskelijan yksilölliset oppimisedellytykset, tarpeet ja odotukset sekä toimintakyky ja voimavarat (VALMA-koulutuksen perusteet, 2018). Opettajan työn kannalta tämä edellyttää joustavuutta, mahdollisuuksien havaitsemista, kannustusta, ohjausta ja yksilöllisyyden huomioimista, kuitenkin niin, että myös ryhmäytymistä ja yhdessä tekemistä tuetaan.

Paikkoja oppia ja kasvaa

Haastatteluissa tulivat esiin opiskelijoiden mahdollisuudet tutustua erilaisiin oppimisympäristöihin ja saada tietoa erilaisista tutkinnon suorittamisen mahdollisuuksista, sekä oppilaitosten tarjoamista mahdollisuuksista että myös työpaikoista oppimis- ja koulutusympäristöinä.

Koulutuksen aikana saa myös tukea arjen sujumiseen, esimerkkeinä yhteiset käynnit KELAan. VALMAN aikana on mahdollisuus peruskoulun arvosanojen korottamiseen, lukio-opintoihin ja sellaisen ammatillisen tutkinnon osan tai osa-alueen suorittamiseen, joka edistää alaan tutustumista sekä hakeutumisen motivaatiota. Koulutuksen osat ovat:

1. Ammatilliseen koulutukseen orientoituminen ja työelämän perusvalmiuksien hankkiminen (0–10 osaamispistettä).
2. Opiskeluvalmiuksien vahvistaminen (0–30 osp).
3. Osallisuuden ja käytännön taitojen vahvistaminen (0–20 osp).
4. Työpaikalla järjestettävään koulutukseen valmentautuminen (0–20 osp) (VALMA-koulutuksen perusteet, 2018).

Opettajan työnä tämä tarkoittaa yksilöllisiä, joustavia polkuja, aikataulujen ja verkostojen hallintaa: VALMA-opettajien sanoin: ”*tehdään lähes kaikkea mahdollista*”. Opettajan työpäivä koostuu usein paljon muusta kuin opetustyöstä: työ on hyvin opiskelijakeskeistä ja vaihtelevaa, koska osa opiskelijoista saattaa olla työpaikoilla, osa koulutuksissa tutustumassa ja joissakin oppilaitoksissa ryhmiä täydennettiin jatkuvan haun periaatteiden mukaan.

Opiskelijoiden tarpeet ovat yksilöllisiä: joillekin opiskelijoille VALMA-koulutukseen osallistuminen on ”koulussa olemisen opettelua”, 1–3 tuntia kerrallaan. Oleellista on VALMAN opiskelijoille tarjoama tukiverkosto: opiskelijoilla saattaa olla elämäntilanteen

kysymyksiä, oppimisvaikeuksia, epäonnistuneita koulukokemuksia. VALMA-opettajat ovat rakentaneet myös itselleen laajoja tukiverkostoja, joiden avulla myös omaan osaamisalaan kuulumattomia ongelmia pyritään ratkomaan.

Kohtaamisen merkityksellisyys

Kohtaamisosaaminen on keskeistä VALMA-opettajan osaamisessa, sillä opiskelijat lähtevät kulkemaan kohti omia tavoitteitaan yksilöinä ja opiskelu VALMA-ryhmässä on räätälöityä. Opiskelija tuo ryhmään mukanaan omat verkostonsa, joiden olemassaolon huomioiminen on tärkeää. VALMA-opettajat ovat hyvin sitoutuneita työhönsä ja he olivatkin hankkineet lisäosaamista muun muassa opinto-ohjaajaopinnoista, neuropsykiatrisista valmennuksista tai yhteisöpedagogikoulutuksesta. VALMAN vahvuutena koettiin olevan sen raamien selkeys, huolimatta siitä, että raamien sisällä toteutusmahdollisuudet olivat rajattomat.

Peruslähtökohta kaikille on, että VALMA vahvistaa ammatillisessa koulutuksessa tarvittavia opiskelu- ja perustaitoja (OPH/valmentavat koulutukset, n.y). Keinot tähän ovat hyvin yksilölliset. Haastattelussa kävi ilmi uuden opettajuuden johtoteesi: VALMA on enemmän ohjausta kuin opetusta.

Kohti ohjauksellista opettajuutta

VALMA-opettajien osaamisina tässä aineistossa korostuivat joustavuus, mahdollisuuksien havaitseminen, kannustus, ohjaus, ryhmäytymisen tukeminen, joustavien yksilöllisten polkujen tunnistaminen, aikataulujen ja verkostojen hallinta sekä kohtaamisosaaminen. TAMK Ammatillisen opettajakorkeakoulun opetussuunnitelmissa osaamisiksi on tunnistettu opetus- ja ohjaamisosaaminen, kulttuuri-, kumppanuus- ja hyvinvointiosaaminen sekä arviointiosaaminen (TAOK OPS, 2019).

Tapani ja Salonen (2019) tunnistivat 53 erilaista ammatillisen opettajan taitoa, joista jalostui kolme keskeistä osaamisaluetta: pedagogiikkaan liittyvä opetus- ja ohjausosaaminen, autenttinen oppiminen linkittyen kumppanuus- ja innovaatio-osaamiseen sekä arviointiosaaminen (Tapani & Salonen, 2019). Kuvassa 1 peilataan VALMA-opettajien osaamisia suhteutettuna aiempiin tutkimuksiin sekä opetussuunnitelman tuottamaan osaamiseen.

VALMA-opettajien osaamiset	TAOK OPS osaamisalueet	Ammatillisten opettajien tutkimuksista tunnistetut osaamisalueet
Ohjaus, kohtaaminen, joustavuus, kannustus, yksilölliset polut, mahdollisuudet, ryhmäytyminen	Opetus- ja ohjausosaaminen	Opetus- ja ohjausosaaminen
Verkostot, ryhmäytyminen, kohtaaminen	Kumppanuusosaaminen	Autenttinen oppiminen
Yksilöllisyyden tukeminen, kannustus	Arviointiosaaminen	Arviointiosaaminen
Aikataulujen hallinta	Hyvinvointiosaaminen	
Yksilöllisyyden tukeminen	Kulttuuriosaaminen	

Kuva 1 VALMA-opettajien osaamiset ammatillisen opettajan osaamisten viitekehyksessä

Kuvasta havaitaan, että ohjauksellinen opettajuus korostuu VALMA-opettajan työssä, ja se on sisällöltään monivivahteista. Opettajankoulutuksen toteutuksessa onkin kiintoisaa pohtia, miten keskeiset teemat, kuten kannustus tai kohtaaminen operationalisoidaan opetussisällöiksi. Lisäksi aineisto antaa viitteitä opettajuuden uudelleen kehystymiseen. VALMA-opettajien haastatteluissa korostui, että opettajuus voi olla hyvin moninaista. Kuvattu opettajan työ on kaukana siitä mallista, johon perinteinen ajatus opettajasta tiedon jakajana viittaa. VALMA-koulutuksessa toimivien opettajien tekeminen, tietäminen ja oleminen (ks. esim. Barnett & Coate, 2005) antaa konkreettisia näkökulmia opettajan uudenlaisen identiteetin pohdinnan tueksi.

Opettajuus ja opettamisen tavat ovat muuttuneet, mutta perustyö, oppimisen ohjaaminen ja oppimaan saattaminen, ovat edelleen keskiössä. Pohdinnan paikka on myös siinä, kuinka monelle peruskoulun päättäneelle VALMAN tyyppinen koulutus olisi hyödyksi, jotta oma koulutus- ja uravalinta selkeytyisi ja vahvistuisi. Kolmas näkökulma VALMA-koulutukseen satsaamiseen löytyy talouslukuista: ”syrjäytyneiden hinnaksi” on laskettu jopa miljardi euroa vuositasolla (Talouselämä, 2019). Laskelmista puuttuvat kuitenkin inhimilliset luvut ja kokemusten ”hinnoittelu”.

Näiden havaintojen perusteella on kiintoisaa jatkaa aineiston tarkempaa analyysiä ja vertailua kansainvälisessä kontekstissa. Tarkoituksena on aikaansaada yhteinen kansainvälinen artikkeli virolaisten partnerien kanssa sekä Erasmus+-hanke, jonka kautta saamme tietoa mahdollisista vastaavista toteutusmalleista eurooppalaisessa kontekstissa. Ehkäpä voimme oppia myös lisää omasta toiminnastamme, kun näemme sitä uusin silmin. VALMA-koulutuksen edellyttämän opettajuuden ja toteuttamisen malli voidaan jo tämän tiiviin analyysin perusteella todeta toimivaksi ja tarpeelliseksi niin yksilö- ja oppilaitostasolla kuin yhteiskunnallisellakin tasolla.

Lähteet

Barnett, R., & Coate, K. (2005). *Engaging the Curriculum in Higher Education*. Berkshire: Open University Press.

OPH, Valmentavat koulutukset (n.y). <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/valmentavat-koulutukset>. Luettu 15.1.2020.

Talouselämä (2019). Yhden nuoren syrjäytyminen maksaa Suomelle 230 000–680 000 euroa, tai enemmän – ja päälle tulee inhimillinen hinta. <https://www.talouselama.fi/uutiset/yhden-nuoren-syrjaytyminen-maksaa-suomelle-230-000680-000-euroa-tai-enemman-ja-paalle-tulee-inhimillinen-hinta/0ee1b613-42c8-489a-b214-51daeb5732e7> Luettu 15.1.2020.

TAOK OPS 2019. <https://www.tuni.fi/fi/tule-opiskelemaan/ammattillinen-opettajankoulutus> Luettu 15.1.2020.

Tapani, A., & Salonen, A. O. (2019). Identifying teachers' competencies in Finnish vocational education. *International Journal for Research in Vocational Education and Training*, 6(3), 243-260. <https://doi.org/10.13152/IJRVET.6.3.3>

VALMA-koulutuksen perusteet (2018). Ammatilliseen koulutukseen valmentava koulutus (VALMA). <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/valmentavat-koulutukset> Luettu 15.1.2020.

Kirjoittaja

Annukka Tapani, VTT, yliopettaja, *Pedagogiset ratkaisut/Ammatillinen opettajakorkeakoulu, TAMK*, annukka.tapani@tuni.fi

Kuvituskuva: Annukka Tapani